

Закон про відновлення природи як приклад впровадження екосистемного підходу в екологічне право Європейського Союзу

Євгеній Павлович Суєтнов*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: ye.p.suyetnov@nlu.edu.ua

Анотація

Актуальність теми дослідження обумовлена прийняттям Закону ЄС про відновлення природи, який визнається одним із найбільш амбітних правових актів Європейського Союзу в сфері охорони довкілля в цілому та біологічного різноманіття зокрема. Унікальність цього Закону полягає в тому, що він ґрунтується на екосистемному підході – стратегії комплексного управління природними ресурсами, в основу якої покладено концепцію екологічної системи. Метою дослідження є аналіз положень Закону ЄС про відновлення природи, процесу його прийняття, перспектив реалізації та ймовірного впливу на подальший розвиток вітчизняного екологічного законодавства. Для досягнення цієї мети застосовано комплекс методів наукового пізнання, а саме: діалектичний, формально-юридичний, методи аналізу та синтезу, зокрема логічного аналізу, прогностичний та ін. У статті надано загальну характеристику екосистемного підходу, окреслено основні положення Стратегії ЄС з біорізноманіття, яка є основою Закону ЄС про відновлення природи, проаналізовано його цілі, положення, особливості розроблення та прийняття, а також перспективи імплементації до екологічного законодавства України. На підставі проведеного дослідження встановлено, що цей Закон містить цілу низку зобов'язань щодо відновлення наземних, прибережних, прісноводних, морських, лісових, сільськогосподарських та інших екосистем у контексті відновлення всієї природи в Європейському Союзі. Доведено, що практична реалізація закріплених зобов'язань потребує чіткої координації та значних зусиль із боку держав – членів ЄС, адже в іншому випадку цей Закон, незважаючи на його надзвичайну важливість і прогресивність, може залишитися лише «декларативною угодою про наміри». Зроблено висновок, що Україна, перебуваючи на шляху європейської інтеграції, має врахувати положення Закону з метою формування відповідного правового поля, однак лише з обов'язковим і послідовним впровадженням екосистемного підходу в національне екологічне законодавство.

Ключові слова: Закон про відновлення природи; екосистема; екосистемний підхід; біологічне різноманіття; екологічне право Європейського Союзу.

The Nature Restoration Law as an Example of Implementation of the Ecosystem Approach in Environmental Law of the European Union

Yevhenii P. Suietnov*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: ye.p.suyetnov@nlu.edu.ua

Abstract

The relevance of the research topic is due to the adoption of the EU Nature Restoration Law, which is recognised as one of the most ambitious legal acts of the European Union in the field of environmental protection in general and biodiversity in particular. The uniqueness of this Law lies in the fact that it is based on the ecosystem approach – a strategy for integrated management of natural resources based on the concept of an ecological system. The purpose of the study is to analyse the provisions of the EU Nature Restoration Law, the process of its adoption, the prospects for its implementation and the likely impact on the further development of national environmental legislation. To achieve this goal, the author uses a range of methods of scientific cognition, namely: dialectical, formal and legal, methods of analysis and synthesis, in particular, logical analysis, prognostic, etc. The article provides a general description of the ecosystem approach, outlines the main provisions of the EU Biodiversity Strategy, which is the basis for the EU Nature Restoration Law, and analyses its objectives, provisions, specific features of its development and adoption, as well as the prospects for implementation into Ukrainian environmental legislation. Based on the study, it is established that this Law contains a number of obligations to restore terrestrial, coastal, freshwater, marine, forest, agricultural and other ecosystems in the context of restoring all nature in the European Union. At the same time, it is proved that the practical implementation of the enshrined obligations requires clear coordination and significant efforts on the part of the EU Member States, otherwise this Law, despite its extreme importance and progressiveness, may remain only a "declarative agreement of intent". The author also concludes that Ukraine, being on the path to European integration, should take into account the provisions of the Law in order to form an appropriate legal framework, but only with the mandatory and consistent implementation of the ecosystem approach in national environmental legislation.

Keywords: Nature Restoration Law; Ecosystem; Ecosystem Approach; Biological Diversity; Environmental Law of the European Union.

Вступ

18 серпня 2024 р. набув чинності Закон ЄС про відновлення природи (офіційно – Регламент (ЄС) 2024/1991 Європейського Парламенту і Ради від 24 червня 2024 року про відновлення природи та внесення змін до Регламенту (ЄС) 2022/869 [1]), який, по суті, є ключовим елементом Стратегії

біорізноманіття ЄС та «першим всеосяжним законом такого роду, що діє на всьому континенті» [2].

Закон про відновлення природи визнається надзвичайно амбітним і перспективним нормативним актом, а його унікальність полягає в тому, що він ґрунтується на екосистемному підході – стратегії комплексного управління природними ресурсами, в основу якої покладено концепцію екологічної системи.

Ураховуючи сучасні євроінтеграційні прагнення України, а також її міжнародно-правові зобов'язання щодо впровадження екосистемного підходу в національну екологічну політику, законодавство і право, існує нагальна потреба у всебічному та ґрунтовному аналізі вказаного Закону, що виявляється доцільним не лише з теоретичного, а й із практичного погляду. Отже, метою цієї статті є дослідження положень Закону, процесу його прийняття, перспектив реалізації та ймовірного впливу на подальший розвиток вітчизняного екологічного законодавства.

Огляд літератури

Правові засади відновлення природи та впровадження екосистемного підходу в тому чи іншому аспекті неодноразово висвітлювались у працях іноземних та українських науковців, серед яких: В. І. Андрейцев, Г. В. Анісімова, В. Де Лусія, А. П. Гетьман, М. А. Дейнега, Р. А. Казак, М. В. Краснова, О. Макінтайр, Н. Р. Малишева, М. О. Медведєва, В. В. Носік, В. І. Олещенко, Ф. М. Платюв, Е. В. Позняк, Е. Є. Туліна, Ю. С. Шемшученко та ін.

З огляду на новизну Закону ЄС про відновлення природи його положення майже не досліджувались у науковій літературі, як у зарубіжній (лише деякі автори торкались цієї проблематики – Д. Херінг, М. Паарлберг, М. Буанаті, Є. Пенка, М. Танасеску, Е. Ліс, О. В. Педерсен та ін.), а тим більше у вітчизняній, що, безумовно, підтверджує актуальність обраної теми. І хоча ми вже робили стислу характеристику вказаного Закону [3], цілком очевидно, що він потребує більшої уваги та подальшого вивчення.

Матеріали та методи

Об'єктом аналізу є Закон ЄС про відновлення природи, інші правові акти ЄС з охорони біологічного різноманіття, міжнародно-правові документи та нормативно-правові акти України, праці науковців та публікації медіа.

Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс методів, а саме: діалектичний (для висвітлення процесу розроблення та прийняття Закону ЄС про відновлення природи та інших законодавчих актів), формально-

юридичний (для встановлення змісту відповідних правових норм та формулювання авторського підходу і висновків), методи аналізу та синтезу, зокрема логічного аналізу (для аналізу екологічного законодавства ЄС та України в контексті впровадження екосистемного підходу), прогностичний (для напрацювання висновків і формулювання подальших перспектив імплементації нормативно-правових актів ЄС у національне законодавство України) тощо.

Результати та обговорення

Поняття та сутність екосистемного підходу

Перш ніж досліджувати Закон ЄС про відновлення природи, декілька слів скажемо про стратегію екосистемного підходу.

Так, з метою збереження та відновлення природних екосистем, як необхідної умови існування всього людства, на міжнародному рівні було розроблено стратегію управління природними ресурсами, яка отримала назву «екосистемний підхід». Цей підхід пройшов довгий шлях свого становлення та розвитку від зародження ідеї збереження природних екосистем у конвенціях і угодах з охорони окремих компонентів довкілля (морського та прісноводного середовища, земель, лісів, флори і фауни тощо) до розроблення в рамках Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 р. [4] змістовної та цілісної стратегії, яка продовжує вдосконалюватися та втілюватися в різних міжнародних, європейських та національних еколого-правових актах.

Не вдаючись до ґрунтового аналізу цієї Конвенції, лише зауважимо, що її цілями є збереження біологічного різноманіття та стале використання його компонентів (ст. 1), яке має відбуватись, серед іншого, за рахунок збереження екосистем – динамічних комплексів угруповань рослин, тварин, мікроорганізмів та їх неживого навколишнього середовища, що взаємодіють як одне функціональне ціле (ст. 2), шляхом сприяння їх захисту, вжиття заходів з їх реабілітації та відновлення, запобігання впровадженню загрозливих для них чужорідних видів, контролю та знищення таких видів тощо (пп. «d», «f» і «h» ст. 8).

Стосовно ж екосистемного підходу, то його визначення, характеристика, принципи та практичні вказівки із застосування містяться в рішеннях нарад керівного органу Конвенції – Конференції Сторін, зокрема в рішенні V/6 «Екосистемний підхід», ухваленому на П'ятій нараді, яка проходила в м. Найробі (Кенія) з 15 по 26.05.2000 р. [5]. Згідно з розділом «А» додатку до вказаного рішення екосистемний підхід являє собою стратегію

комплексного управління земельними, водними і живими ресурсами, яка забезпечує їх збереження та стале використання на справедливій основі. Екосистемний підхід засновується на науковій методології, яка охоплює всі рівні біологічної організації, включаючи структури, процеси, функції та взаємозв'язки між організмами і навколишнім середовищем, та визнає, що люди з усім їхнім культурним різноманіттям є невід'ємною частиною багатьох екосистем.

Щодо принципів екосистемного підходу, то вони закріплені в розділі «В» додатку до рішення V/6, а саме: 1) визначення завдань управління екосистемами суспільством; 2) максимальна децентралізованість управління; 3) врахування впливу на суміжні або будь-які інші екосистеми; 4) управління екосистемами в економічному контексті; 5) забезпечення збереження структури та функцій екосистеми; 6) управління екосистемами в межах природного функціонування; 7) застосування екосистемного підходу у відповідних масштабах; 8) довготривалість цілей управління екосистемами; 9) врахування неминучості змін екосистем; 10) забезпечення рівноваги між збереженням і використанням біорізноманіття; 11) врахування будь-якої інформації; 12) залучення зацікавлених сторін.

Важливе значення для розроблення та впровадження екосистемного підходу мали й інші наради Конференції Сторін, зокрема Шоста й Сьома. Так, на Шостій нараді в м. Гаазі (Нідерланди, 07–19.04.2002 р.) було прийнято рішення VI/12 «Екосистемний підхід», у якому визнавалась необхідність застосування екосистемного підходу в національних стратегіях і законодавстві, а також включення його в тематичні наскрізні програми Конвенції на місцевому, національному й регіональному рівнях та в роботу інших форумів і відповідних міжнародних угод [6]. А згідно з рішенням VII/11 «Екосистемний підхід», прийнятим на Сьомій нараді (м. Куала-Лумпур, Малайзія, 09–20.02.2004 р.), Конференція Сторін закликала впроваджувати екосистемний підхід, адаптуючи його до місцевих умов і здійснювати відповідно до національного законодавства [7].

Стратегія біорізноманіття ЄС – основа Закону про відновлення природи

Оскільки Європейський Союз і його держави-члени є сторонами Конвенції про охорону біологічного різноманіття, всі рішення Конференції Сторін, зокрема ті, що стосуються екосистемного підходу, поширюються й на них та відображаються в положеннях низки законодавчих актів ЄС, а саме стратегічного характеру. Мова йде передусім про розроблену та прийняту в травні 2020 р. «Стратегію біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя» [8], яка спрямована на відновлення деградованих екосистем

і яку фахівці небезпідставно визнають найамбітнішим природоохоронним документом в історії Європи.

Стратегія біорізноманіття ЄС – це комплексний і довгостроковий план захисту природи, припинення деградації та відновлення екосистем, що містить конкретні зобов'язання та дії, які мають бути виконані на території ЄС до 2030 року. Цей документ покликаний досягнути глобальних цілей, поставлених Європейською зеленою угодою та Конвенцією про охорону біологічного різноманіття, а в деяких питаннях – і перевершити їх, адже країни ЄС прагнуть не лише зберегти на наявному рівні біорізноманіття і сукупність екосистемних послуг, що надаються природними комплексами, а й стати протягом найближчого десятиліття світовим лідером зі збереження та відновлення природи, подаючи приклад іншим країнам [9, с. 7].

Слід, однак, зазначити, що після прийняття вказаної Стратегії деякі фахівці виявляли обережність у своїх оцінках та певні застереження щодо її майбутньої долі. Приміром, А. К. Рінальді у своєму дослідженні висловив припущення, що Стратегія ЄС із біорізноманіття є дорогою, вимощеною добрими намірами, яка, проте, ризикує залишитися порожнім звуком без належної імплементації. На його переконання, Стратегія – це лише початок, тоді як справжнім викликом буде перетворення порядку денного в реальні дії, враховуючи труднощі впровадження та управління і брак наукових доказів у багатьох сферах [10]. Так само і В. Ермосо та ін., вивчаючи можливості та виклики вказаної Стратегії на шляху до відновлення біорізноманіття, підкреслюють, що її успіх у досягненні амбітних цілей залежатиме від спроможності держав – членів ЄС стратегічно планувати реалізацію природоохоронних заходів в умовах обмеженого та невизначеного бюджету, краще залучати громадськість, уникати або вирішувати потенційні конфлікти з іншими соціально-економічними цілями та різними галузевими політиками [11].

Дійсно, Стратегія ЄС з біорізноманіття містить перелік доволі амбітних цілей, втілення яких передбачається протягом наступного десятиліття. Серед них варто назвати такі.

1. Щонайменше 30 % суходолу та 30 % морських акваторій повинні стати заповідними територіями. При цьому особлива увага повинна приділятися районам з дуже високою природоохоронною цінністю чи значним потенціалом біорізноманіття. Крім того, принаймні третина заповідних територій (10 % території ЄС та 10 % акваторії) мають суворо охоронятися. Передусім мають бути збережені значні площі зональних природних комплексів, що найбільш ефективно здійснюють поглинання та депонування вуглецю

і, таким чином, сприяють боротьбі із глобальною зміною клімату (насамперед – праліси, торфовища, морські прибережні оселища, степи, луки тощо).

2. Сприяння розвитку сталої відновлюваної енергетики, що не шкодить природним екосистемам. При цьому використання лісів у теплоенергетиці має бути мінімізоване або зовсім заборонене.

3. Стимулювання розвитку сталого та органічного сільського господарства, а також скорочення на 50 % використання шкідливих пестицидів задля зниження негативного впливу на природні екосистеми та збереження запилювачів.

4. Значне зменшення вилучення з природи промислових видів, що скорочують чисельність. Це передусім певні види риб та інших представників морської фауни, використання яких повинно бути зупинено до відновлення їх початкової чисельності.

5. Задля збереження екосистем прісноводних водойм та річок щонайменше 25 000 км річок будуть відновлені до стану вільноплинних до 2030 року [9, с. 7].

Саме на виконання наведених стратегічних цілей пізніше було розроблено та затверджено Закон ЄС про відновлення природи, який, з одного боку, є доленосним у сфері відновлення природних екосистем, а з іншого – одним із найбільш суперечливих і складних для реалізації документів. Розглянемо його детальніше.

Основні цілі та положення Закону ЄС про відновлення природи

Починається Закон із доволі широкої преамбули, яка окреслює його мету – забезпечення довгострокового та сталого відновлення біорізноманітних та стійких екосистем на всій європейській території держав-членів за допомогою заходів із відновлення, які мають бути впроваджені для спільного досягнення цілі ЄС з відновлення суходутних та морських територій до 2030 року та всіх територій, що потребують відновлення, до 2050 року.

У ст. 1 Закону йдеться про те, що він встановлює правила, на які слід орієнтуватися: а) довгострокове і стале відновлення біорізноманітних і стійких екосистем на суходутних і морських територіях держав-членів шляхом відновлення деградованих екосистем; б) досягнення загальних цілей ЄС щодо пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптації до зміни клімату та нейтральності до деградації земель; с) посилення продовольчої безпеки; д) виконання міжнародних зобов'язань ЄС. Цей Закон встановлює рамки, в яких держави-члени повинні впроваджувати ефективні та територіально

орієнтовані заходи з відновлення з метою спільного охоплення, як ціль ЄС, на територіях та в екосистемах, що підпадають під дію цього Закону, щонайменше 20 % сухопутних територій і щонайменше 20 % морських акваторій до 2030 року, а також усіх екосистем, що потребують відновлення, до 2050 року.

Крім того, Закон містить визначення багатьох понять, серед яких: «екосистема», «оселище виду», «відновлення», «добрий стан», «сприятливий природоохоронний статус оселища», «сприятливий природоохоронний статус для виду», «сприятлива еталонна територія», «достатня якість середовища існування», «достатня кількість оселищ», «запилювач» тощо (ст. 3).

Так, наприклад, «екосистема» означає динамічний комплекс спільнот рослин, тварин, грибів і мікроорганізмів та їх неживого оточення, що взаємодіють як функціональна одиниця, та включає типи оселищ, оселища видів і популяції видів. Як бачимо, тлумачення екосистеми в досліджуваному Законі фактично ґрунтується на визначенні, наведеному в Конвенції про охорону біологічного різноманіття, однак з уточненням того, що екосистема включає типи оселищ, оселища видів і їх популяції. «Оселище виду» в Законі розглядається у контексті Оселищної директиви [12], тобто як середовище, визначене специфічними абіотичними та біотичними чинниками, у якому вид існує на будь-якій стадії свого біологічного циклу. Тоді як «відновлення» визначається як процес активного або пасивного сприяння відновленню екосистеми для покращення її структури та функцій з метою збереження або посилення біорізноманіття та стійкості екосистеми шляхом покращення стану оселища певного типу до належного, відновлення сприятливого еталонного оселища, та поліпшення оселища виду до достатньої якості та кількості.

Закон передбачає низку заходів, які мають вживати держави-члени щодо відновлення наземних, прибережних і прісноводних екосистем із метою досягнення чітко визначених показників. Такі заходи мають бути впроваджені: а) до 2030 року щонайменше на 30 % загальної площі всіх типів оселищ, що перебувають у незадовільному стані; б) до 2040 року на щонайменше 60 % і до 2050 року на щонайменше 90 % площі кожної групи типів оселищ, що перебуває у незадовільному стані. Щоправда, держави-члени можуть відступити від цих показників у частині зменшення відсотків, однак лише за умови, що такий відсоток не перешкоджає досягненню або збереженню сприятливого природоохоронного статусу для кожного з типів оселищ на національному біогеографічному рівні (ст. 4).

Далі йдуть зобов'язання та показники з відновлення морських екосистем (ст. 5), положення щодо відновлюваних джерел енергії (ст. 6), національної безпеки (ст. 7), відновлення міських екосистем (ст. 8), природної сполучу-

ваності річок і природних функцій пов'язаних з ними заплав (ст. 9), популяцій запилювачів (ст. 10), сільськогосподарських екосистем (ст. 11), лісових екосистем (ст. 12), а також зобов'язання щодо висадження трьох мільярдів додаткових дерев (ст. 13).

Суттєву увагу в Законі приділено питанням підготовки національних планів відновлення (статті 14–17), адже кожна держава-член має підготувати національний план відновлення та здійснювати підготовчий моніторинг і дослідження, необхідні для визначення заходів з відновлення, які є необхідними для досягнення вищевказаних цілей та виконання зобов'язань. Крім цього, Закон визначає положення щодо координації заходів з відновлення морських екосистем (ст. 18), перегляду національних планів відновлення (ст. 19), моніторингу (ст. 20) та звітності (ст. 21). Інші статті визначають порядок внесення змін до додатків (ст. 22), здійснення делегування (ст. 23) та певні процедурні питання (статті 24–28), зокрема з оцінки застосування цього Закону до 31 грудня 2033 р. (ст. 26).

Завершується Закон сьома додатками, де містяться переліки наземних, прибережних та прісноводних екосистем – типів оселищ і груп типів оселищ (Додаток I), морських екосистем – типів оселищ і груп типів оселищ (Додаток II), морських видів (Додаток III), індикаторів біорізноманіття для сільськогосподарських екосистем (Додаток IV), загальний індекс птахів сільськогосподарських угідь на національному рівні (Додаток V), перелік індикаторів біорізноманіття лісових екосистем (Додаток VI) та прикладів відновлювальних заходів (Додаток VII).

Отже, можемо переконатися, що проаналізований Закон містить цілий комплекс положень і зобов'язань, які спрямовані на досягнення поставленої мети – довгострокове та стале відновлення біорізноманітних і стійких екосистем на всій території Європейського Союзу.

У зарубіжній науковій літературі Закон ЄС про відновлення природи отримав позитивну оцінку. Як указують Є. Пенка і М. Танасеску, цей Закон за своєю суттю не руйнує усталені підходи до охорони природи, які здебільшого не змогли зупинити її занепад. Однак його інтерпретація та імплементація можуть стати трансформаційними, якщо будуть спрямовані на усунення першопричин занепаду природи, сприятимуть відновленню відносин між людиною та природою, а також забезпечать демократичну участь і справедливість [13].

Схожу позицію висловлюють М. Паарлберг і М. Буанаті, стверджуючи, що прийняття цього Закону підкреслює відданість ЄС справі відновлення довкілля та позиціонує його як світового лідера у сфері збереження природи

та біорізноманіття. Закон має на меті надихнути міжнародні зусилля, підкреслюючи взаємозв'язок між зміною клімату та втратою біорізноманіття. Він є важливим кроком на шляху до більш зеленого і дружнього до природи майбутнього Європи та створює прецедент для міжнародної політики, законів та інших нормативно-правових актів у сфері охорони природи, відновлення та більш відповідального рибальства, вирубки лісів та сільськогосподарської діяльності [14].

Процес розроблення та прийняття Закону ЄС про відновлення природи

Незважаючи на позитивні враження від Закону про відновлення природи та його доленосний характер для всієї європейської спільноти, процес його розроблення та прийняття не був легким і однозначним. Ще в червні 2022 р. Європейська комісія почала розробляти законопроект, який мав зобов'язати країни ЄС відновити 20 % своїх природних територій до 2030 р. та всі деградовані екосистеми – до середини століття. Упродовж двох років після цього відбувалися численні консультації та обговорення, які часто супроводжувалися різними акціями протесту, зокрема з боку фермерів.

Далі, у лютому 2024 р. Європейський Парламент нарешті погодив остаточний текст Закону про відновлення природи. Таке рішення підтримали 329 євродепутатів, 275 виступили проти, а 24 утрималися. «Сьогодні важливий день для Європи, коли ми переходимо від захисту та збереження природи до її відновлення. Новий Закон також допоможе нам виконати багато наших міжнародних екологічних зобов'язань», – сказав євродепутат С. Луена [15].

Однак на стадії перед остаточним схваленням Закону Радою ЄС цей Закон опинився на межі зриву після того, як вісім країн-членів, включно з Угорщиною та Італією, відмовилися від його підтримки. Голосування за Закон було відкладено, бо стало зрозуміло, що він не пройде фінальну стадію і не набере необхідної більшості голосів. За словами джерел, між тими, хто підтримав би законопроект, і тими, хто не підтримав би його, утримавшись або проголосувавши проти, був лише 1%. «Усім ясно, що існує величезний глухий кут, і вийти з нього буде нелегко», – сказав голландський міністр клімату Р. Джеттен, коментуючи ситуацію, що склалася [16].

На щастя, політикам вдалося вийти з цього глухого кута, у тому числі шляхом урахування вимог аграріїв. Позитивне рішення було прийнято з мінімальним перевищенням прохідного порогу – 66 % за мінімуму у 65 %, тобто з перевагою 1%. Це рішення стало можливим після зміни позиції деяких країн, зокрема Австрії. Словаччина, яка раніше публічно висловлювала сумніви, також підтримала текст під час вирішального голосування, що

дозволило прийняти закон незначною більшістю з 20 країн, що становлять 66 % населення ЄС. Такі країни, як Італія, Швеція та Фінляндія, довго виступали проти тексту. Угорщина відмовилася від своєї підтримки напередодні остаточного голосування, так само як і Польща заявила, що більше не підтримуватиме цю пропозицію [17].

Також слід додати, що в остаточному тексті Закону багато вимог до сільськогосподарського сектору було пом'якшено шляхом запровадження так званого «аварійного гальма», що дозволяє призупинити виконання цілей, які впливають на сільське господарство, «за виняткових обставин», що загрожують продовольчій безпеці [17]. Саме таке «аварійне гальмо» передбачено ст. 27 Закону, згідно з якою в разі настання непередбачуваної, виняткової та неспровокованої події, яка знаходиться поза контролем ЄС і має серйозні наслідки для доступності земель, необхідних для забезпечення достатнього сільськогосподарського виробництва для споживання продуктів харчування в Союзі, Європейська комісія ухвалює імплементаційні акти, які є необхідними і виправданими в умовах надзвичайної ситуації та які можуть тимчасово призупинити застосування відповідних положень ст. 11 (що стосується відновлення сільськогосподарських екосистем) в обсязі і на такий термін, який є суворо необхідним.

Коментуючи окреслені події, М. Паарлберг і М. Буанаті пишуть, що хоча Закон про відновлення природи має потенціал змінити майбутнє природи та довкілля Європи, його прийняття не було легким. Він зустрів шалений опір з боку кількох частин політичного спектру, і йому довелося пройти через різні зміни, поправки та застереження, щоб бути офіційно прийнятим. Тим не менш, прийняття Закону можна вважати значною віхою і чудовим досягненням прогресивної та зеленої підводної течії в європейській політиці [14]. Продовжуючи свою думку, вчені підкреслюють, що для того, щоб Закон був реалізований, необхідно подолати ще кілька перешкод. Європейські вибори та кілька нещодавніх національних виборів демонструють зсув у бік більш консервативного голосування, включаючи зростання ультраправих кліматичних скептичних рухів. Крім того, ЄС та його державам-членам необхідно збалансувати імплементацію Закону зі зростаючим обуренням в аграрному секторі. Європейський Союз та національні уряди мають переконатися, що Закон про відновлення природи, дружнє до клімату сільське господарство та стійкість сільськогосподарської галузі в Європі йдуть пліч-о-пліч. Це делікатне завдання буде непростим та вимагатиме індивідуальних рішень і структурних реформ у Спільній аграрній політиці ЄС. Геополітична напруженість, ситуація в Україні та нестабільна політична ситуація в ключових країнах-членах ЄС, а саме у Франції та Німеччині,

можуть ще більше ускладнити імплементацію Закону та посилити ризик того, що він не буде головним пріоритетом у політичному порядку денному Європейського Союзу. Однак зелений та прогресивний рух в ЄС, а також європейські держави-члени повинні скористатися імпульсом прийняття Закону та переконатися, що Європа прямує до дружнього до природи та зеленого майбутнього [14].

Такі ж застереження висловлюють Е. Ліс та О. В. Педерсен, на думку яких Закон ЄС про відновлення природи є надзвичайно амбітним законодавчим актом, який навіть у своїй змінній і компромісній формі покладає на плечі держав-членів дуже вагомі зобов'язання. Водночас існує ризик того, що завдяки своїй надмірній амбітності цей Закон буде приречений на невдачу та перетвориться на перформативне законодавство, тобто таке, яке важко формально забезпечити і яке приймається лише «для галочки» [18].

Щиро сподіваємося, що цього не станеться, і всі проголошені в Законі цілі, навіть доволі амбітні, врешті-решт будуть досягнуті.

Перспективи імплементації положень Закону ЄС про відновлення природи до екологічного законодавства України

Переходячи до питання імплементації Закону про відновлення природи на теренах України, потрібно зазначити, що цей Закон спочатку висвітлювався лише в публікаціях медіа та тривалий час залишався поза увагою науковців і громадськості. Причина такої ситуації, ймовірно, полягає в тому, що, з одного боку, унаслідок своєї новизни, цей Закон не є безпосереднім об'єктом Угоди про асоціацію, яка, нагадаємо, була укладена ще у 2014 р. [19], і тому він може здаватися не таким важливим і першочерговим на шляху до європейської інтеграції. З іншого боку, внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ проти України ключовою проблемою в еколого-правовій сфері нині є проблема відшкодування шкоди, завданої довікіллю нашої держави.

Та незважаючи на це, зрозуміло, що в найближчій перспективі питання відновлення природи в Україні, у тому числі зруйнованої через воєнні дії, обов'язково постане перед суспільством, і ми маємо бути готовими до реалізації цього надскладного завдання, враховуючи, безумовно, сучасні європейські тенденції. А тому, переконані, що всебічне вивчення Закону ЄС про відновлення природи та імплементація його положень до вітчизняного екологічного законодавства є не тільки бажаними, а й необхідними.

Принагідно зауважимо, що українські науковці вже починають висвітлювати положення вказаного Закону з тих чи інших позицій, зокрема з позиції повоєнного відновлення України. Так, наприклад, Б. І. Вихор звернув увагу

на цей Закон крізь призму сталого економічного післявоєнного відновлення нашої держави для людей і природи, запропонувавши розробити політику відновлення природи й активно підтримувати відновлення природоохоронних територій, що постраждали від війни, а також перетворити на природні інші сильно постраждалі території відповідно до Закону про відновлення природи, який запропонувала Єврокомісія [20, с. 35]. Так само й О. М. Ковтун, фактично продовжуючи вищенаведену тезу, у контексті реалізації положень Закону дослідила питання відновлення Великого Лугу, яке, на її думку, може стати наймасштабнішим екологічним проєктом із відновлення прісноводних екосистем у Європі та виявитися вирішальним внеском України у виконання зобов'язань Європейського Союзу щодо відновлення річок до їхнього природного стану до 2030 року [21, с. 144].

Усебічний розбір Закону ЄС про відновлення природи та шляхів його впровадження в Україні було зроблено авторським колективом аналітичної записки ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» (березень, 2025) [22], підготовленої за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Європейське Відродження України». У цій записці слушно вказується, що набуття Україною статусу країни-кандидата на членство в ЄС поставило на порядок денний питання перетворення вимог Закону про відновлення природи у національний правопорядок у сфері охорони та збереження біорізноманіття, тим більше це важливо в контексті руйнівних наслідків війни рф проти України, які вона завдала природі.

Структура аналітичної записки складається зі вступу, двох розділів, присвячених аналізу цілей та основних положень Закону та можливих шляхів його впровадження в Україні, а також додатку з інформацією про досвід держав-членів ЄС з розробки національних планів дій відновлення природи.

Особливу увагу в записці відведено правовому виміру та шляхам впровадження цього Закону для відновлення природи України. Зазначається, що Україна сформувала значну законодавчу базу у довкіллевій сфері, проте регулювання відновлення природи та окремих екосистем залишається фрагментованим і недостатньо чітким. Хоча в Україні вже розроблені стратегії та плани реалізації заходів із відновлення природних ресурсів і збереження біорізноманіття, більшість стратегічних документів лише окреслюють загальні напрями відновлення та визначають окремі заходи без встановлення конкретних цільових показників відновлення екосистем. З огляду на вимоги Закону ЄС, Україні необхідно буде гармонізувати правову систему щодо цілей і зобов'язань із відновлення екосистем, а також впровадити комплекс-

ний механізм планування та реалізації природовідновлювальних заходів через національний план відновлення.

Із такими пропозиціями, безумовно, слід погодитися, адже, дійсно, хоча в українському екологічному законодавстві містяться окремі норми, які спрямовані на регулювання процесу відновлення певних видів природних ресурсів (декілька глав у Лісовому кодексі України (14 і 15), розділи та статті в законах України «Про рослинний світ» (розд. III), «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (ст. 41) та ін.), цілком очевидно, що їх недостатньо для комплексного та якісного правового забезпечення відновлення природи, як того передбачає Закон ЄС.

Разом із тим, за нашим глибоким переконанням, головна проблема в указаній сфері полягає не стільки у недостатній кількості законодавчих норм щодо відновлення окремих природних ресурсів, скільки у неналежному сприйнятті екологічним законодавством України стратегії екосистемного підходу та її ключової категорії – екосистеми, на засадах якої і побудовано Закон ЄС про відновлення природи.

Підтвердженням цих слів є той факт, що у ключовому нормативно-правовому акті екологічного спрямування – Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [23], який, по суті, є взірцем і дороговказом для формування всієї системи вітчизняного екологічного законодавства, не лише відсутнє посилання на екосистемний підхід, а й взагалі жодного разу не згадується поняття «екосистема», навіть серед об'єктів еколого-правової охорони. Вже не кажучи про ті принципи екосистемного підходу, які Україна має впровадити в екологічне законодавство у контексті виконання своїх міжнародних зобов'язань.

Схожу ситуацію спостерігаємо в поресурсових кодексах і законах, у деяких з яких хоч і йдеться про екосистему (Водний кодекс України (ст. 108), Лісовий кодекс України (ст.ст. 1, 82, 85), той же Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (ст. 38) та ін.), проте здебільшого це поняття вживається непослідовно та поза рамками цілісної стратегії екосистемного підходу. Хоча, слід підкреслити, що обов'язок упорядкувати екологічне законодавство України шляхом його систематизації по кожному з природних ресурсів із забезпеченням екосистемного підходу, було проголошено ще в 2020 р. у схвалених Рекомендаціях парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» (п. 1 ч. 2) [24].

Така пасивність законодавця щодо впровадження екосистемного підходу є тим більше незрозумілою з огляду на те, що майже всі стратегічні політи-

ко-правові документи в екологічній сфері вже мають більш-менш достатній рівень «екосистемізації» та повністю підтримують концепцію екосистеми. Так, приміром, в «Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України до 2030 року» впровадження екосистемного підходу визнано необхідною умовою забезпечення конституційного права кожного громадянина на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування, а також, що особливо важливо для нас, – збереження та відновлення природних екосистем (розд. II) [25].

Враховуючи викладене, процес відновлення екосистем, як це передбачено Законом ЄС про відновлення природи, потребує насамперед належного відображення екосистемного підходу на рівні національного екологічного законодавства.

Висновки

На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що Закон про відновлення природи, в основу якого покладено екосистемний підхід, є одним із найбільш амбітних і перспективних правових актів ЄС у сфері охорони довкілля в цілому й біологічного різноманіття зокрема. Прийняття цього Закону стало важливою подією для всієї європейської спільноти, адже він започаткував новий етап розвитку екологічного законодавства Європейського Союзу.

Закон містить цілу низку конкретних зобов'язань щодо відновлення деградованих наземних, прибережних, прісноводних, морських, лісових, сільськогосподарських та інших екосистем у контексті відновлення всієї природи в ЄС. Саме практична реалізація закріплених зобов'язань потребує чіткої координації та значних зусиль із боку всіх держав-членів, оскільки в іншому випадку цей Закон, незважаючи на його надзвичайну важливість і прогресивність, може так і залишитися лише «декларативною угодою про наміри».

Стосовно України, то, перебуваючи на шляху європейської інтеграції, наша держава, безумовно, має врахувати положення вказаного Закону для формування відповідного правового поля, проте з обов'язковим і послідовним впровадженням екосистемного підходу в національне екологічне законодавство. До того ж, підкреслимо, що, будучи аграрною державою, ми маємо звернути особливу увагу на всі складнощі, які виникали в процесі розроблення та прийняття цього Закону, у тому числі ті, що стосуються необхідності врахування інтересів представників сільськогосподарської галузі, з метою забезпечення гармонійного поєднання вимог екологічної та продовольчої безпеки.

Список використаних джерел

- [1] Regulation (EU) 2024/1991 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2024 on nature restoration and amending Regulation (EU) 2022/869 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-%3A32024R1991> (last accessed: 01.03.2025).
- [2] Nature Restoration Law. Supporting the restoration of ecosystems for people, the climate and the planet. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en (last accessed: 01.03.2025).
- [3] Суєтнов Є. П. Закон ЄС про відновлення природи: загальна характеристика, цілі та основні положення. *Правове забезпечення екологічної та продовольчої безпеки в умовах збройних конфліктів та кліматичних змін: світовий досвід та Україна* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 75 річниці Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (Київ, 15 листоп. 2024 р.). Київ : Наукова Столиця, 2024. С. 39–44.
- [4] Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 05.06.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 01.03.2025).
- [5] Decisions adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity at its Fifth Meeting. (May 15–26, 2000). Decision V/6: Ecosystem Approach, UNEP/CBD/COP/5/23. Nairobi. URL: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7148> (last accessed: 01.03.2025).
- [6] Decisions adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity at its Sixth Meeting (April 7–19, 2002). Decision VI/12: Ecosystem Approach, UNEP/CBD/COP/6/20*. The Hague. URL: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7186> (last accessed: 01.03.2025).
- [7] Decisions adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity at its Seventh Meeting (February 9–20 and 27, 2004). Decision VII/11: Ecosystem Approach, UNEP/CBD/COP/DEC/VII/11. Kuala Lumpur. URL: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7748> (last accessed: 01.03.2025).
- [8] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives. COM/2020/380 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex-%3A52020DC0380> (last accessed: 01.03.2025).
- [9] Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. Звернення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів (неофіц. адаптований пер. укр.) / пер. з англ. О. Осипенко ; ред. та адапт. А. Куземко та ін. Чернівці : Друк Арт, 2020. 36 с.
- [10] Rinaldi A. Biodiversity 2030: a road paved with good intentions: The new EU Commission's biodiversity Strategy risks to remain an empty husk without proper implementation. *EMBO reports*. 2021. Vol. 22. No. 6. P. e53130. <https://doi.org/10.15252/embr.202153130>.
- [11] Hermoso V., Carvalho S. B., Giakoumi S., Goldsborough D., Katsanevakis S., Leontiou S., Markantonatou V., Rumes B., Vogiatzakis I. N., Yates K. L. The EU Biodiversity Strategy for 2030: opportunities and challenges on the path towards biodiversity

- recovery. *Environmental Science and Policy*. 2022. Vol. 127, 263–271. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.10.028>.
- [12] Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1992/43/contents#> (last accessed: 01.03.2025).
- [13] Penca J., Tănăsescu M. The transformative potential of the EU's Nature Restoration Law. *Sustain Science*. 2024. Vol. 20. P. 643–647 <https://doi.org/10.1007/s11625-024-01610-6>.
- [14] Paarlberg M., Bouanati M. (October 14, 2024). Ferrari C. (Ed.). The Nature Restoration Law: A Significant Milestone or An Example of the EU Green Deal Losing Momentum? URL: <https://esthinktank.com/2024/10/14/nature-restoration-law/> (last accessed: 01.03.2025).
- [15] Белоусова К. Європарламент ухвалив закон про відновлення 20 % суші та моря до 2030 року. Екополітика..2024.28 лют. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ievroparlament-uhvaliv-zakon-pro-vidnovlennya-20-sushi-ta-morya-do-2030-roku/> (дата звернення: 01.03.2025).
- [16] Закони ЄС про відновлення природи опинилися під загрозою зриву. *Interfax-Україна*. 2024. 26 берез. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/975995.html> (дата звернення: 01.03.2025).
- [17] Ганна Велика. Країни ЄС ухвалили довгоочікуваний закон «Про відновлення природи». Екополітика. 2024. 17 черв. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/kraini-ies-uhvalili-dovgoochikuvaniy-zakon-pro-vidnovlennya-prirodi/> (дата звернення: 01.03.2025).
- [18] Lees E., Pedersen O. W. Restoring the Regulated: The EU's Nature Restoration Law. *Journal of Environmental Law*. 2025. eqae032. <https://doi.org/10.1093/jel/eqae032>.
- [19] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 01.03.2025).
- [20] Вихор Б. І. Україна: стале економічне післявоєнне відновлення для людей та природи. Природні ресурси. *Матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики на тему: «Вплив воєнних дій на довкілля в Україні та його відновлення до природного стану»* (10 листоп. 2022 р.) / ред.: Ю. Ю. Овчинникова. Київ : Ком. Верх. Ради України з питань екол. політики та природокористування, 2023. С. 34–38.
- [21] Ковтун О. М. Відновлення Великого Лугу – наймасштабніший екологічний проєкт (у контексті реалізації положень Закону ЄС про відновлення природи): pro et contra. *Становлення та розвиток Харківської наукової школи екологічного, земельного та аграрного права* : матеріали Всеукр. кругл. столу, присвяч. 45річчю заснування каф. екол. права і 55річчю заснування каф. зем. та аграр. права Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого (м. Харків, 29 листоп. 2024 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; М-во освіти і науки України ; Нац. акад. прав. наук України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. екол. права, Каф. зем. та аграр. права. Харків : Право, 2024. С. 141–145.
- [22] Регламент ЄС про відновлення природи та шляхи впровадження в Україні. Аналітична записка. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». Березень, 2025. 30 с.

- [23] Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 01.03.2025).
- [24] Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» : постанова Верховної Ради України від 14.01.2020 р. № 457-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text> (дата звернення: 01.03.2025).
- [25] Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 01.03.2025).

References

- [1] Regulation (EU) 2024/1991 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2024 on nature restoration and amending Regulation (EU) 2022/869 (Text with EEA relevance). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1991>.
- [2] Nature Restoration Law. Supporting the restoration of ecosystems for people, the climate and the planet. Retrieved from https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en.
- [3] Suietnov, Ye.P. (November 15, 2024). The EU Nature Restoration Law: General Characteristics, objectives and main provisions. In *Legal Support of Environmental and Food Security in the Context of Armed Conflicts and Climate Change: World Experience and Ukraine: materials of the International scient. and pract. conf.* (pp. 39-44). Kyiv: Publishing House «Naukova Stolitsa».
- [4] Convention on Biological Diversity. (June 5, 1992). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text.
- [5] Decisions adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity at its Fifth Meeting (May 15-26, 2000). Decision V/6: Ecosystem Approach, UNEP/CBD/COP/5/23. Nairobi. Retrieved from <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7148>.
- [6] Decisions adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity at its Sixth Meeting (April 7-19, 2002). Decision VI/12: Ecosystem Approach, UNEP/CBD/COP/6/20*. The Hague. Retrieved from <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7186>.
- [7] Decisions adopted by the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity at its Seventh Meeting (February 9-20 and 27, 2004). Decision VII/11: Ecosystem Approach, UNEP/CBD/COP/DEC/VII/11. Kuala Lumpur. Retrieved from <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7748>.
- [8] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives. COM/2020/380 final. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex-%3A52020DC0380>.
- [9] The EU Biodiversity Strategy 2030: Bringing nature back into our lives. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. (2020.). Chernivtsi: Druk Art.

- [10] Rinaldi, A. (2021). Biodiversity 2030: a road paved with good intentions: The new EU Commission's biodiversity Strategy risks to remain an empty husk without proper implementation. *EMBO reports*, 22(6), e53130. <https://doi.org/10.15252/embr.202153130>.
- [11] Hermoso, V., Carvalho, S. B., Giakoumi, S., Goldsborough, D., Katsanevakis, S., Leontiou, S., Markantonatou, V., Rumes, B., Vogiatzakis, I. N., & Yates K. L. (2022). The EU Biodiversity Strategy for 2030: opportunities and challenges on the path towards biodiversity recovery. *Environmental Science and Policy*, 127, 263–271. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.10.028>.
- [12] Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. Retrieved from <https://www.legislation.gov.uk/eudr/1992/43/contents#>.
- [13] Penca, J., & Tănăsescu, M. (2025). The transformative potential of the EU's Nature Restoration Law. *Sustain Science*, 20, 643-647. <https://doi.org/10.1007/s11625-024-01610-6>.
- [14] Paarlberg, M., & Bouanati, M. (October 14, 2024). Ferrari, C. (Ed.). The Nature Restoration Law: A Significant Milestone or An Example of the EU Green Deal Losing Momentum? Retrieved from <https://esthinktank.com/2024/10/14/nature-restoration-law/>.
- [15] Belousova K. The European Parliament passed a law on restoring 20% of land and sea by 2030 (February 28, 2024). *Ecopolitics*. Retrieved from <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/ievroparlament-uhvaliv-zakon-pro-vidnovlennya-20-sushi-ta-morya-do-2030-roku/>.
- [16] EU laws on nature restoration are at risk of failure (March 26, 2024). *Interfax-Ukraine*. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/general/975995.html>.
- [17] Anna the Great. EU countries have adopted the long-awaited law 'On the Restoration of Nature' (June 17, 2024). *Ecopolitics*. Retrieved from <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/kraini-ies-uhvalili-dovgoochikuvani-j-zakon-pro-vidnovlennya-prirodi/>.
- [18] Lees, E., & Pedersen, O.W. (2025). Restoring the Regulated: The EU's Nature Restoration Law. *Journal of Environmental Law*, eqae032. <https://doi.org/10.1093/jel/eqae032>.
- [19] The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand. (June 27, 2014). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
- [20] Vykhor, B.I. (2023). Ukraine: sustainable economic post-war recovery for people and nature. Natural resources. *Materials of the hearings in the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Environmental Policy on the topic: 'The impact of military actions on the environment in Ukraine and its restoration to its natural state'*. (November 10, 2022). Y. Ovchynnykova (Ed.). Kyiv: Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Environmental Policy and Nature Management, 34-38.
- [21] Kovtun, O.M. (November 29, 2024). Restoration of the Great Meadow – the largest environmental project (in the context of the implementation of the provisions of the EU Law on Nature Restoration): pro et contra. *Formation and development of the Kharkiv Scientific School of Environmental, Land and Agrarian Law*: materials of the All-Ukrainian round table. A. P. Hetman (Ed.). Kharkiv: Pravo.

- [22] The EU Nature Restoration Regulation and ways of its implementation in Ukraine. (March, 2025). Analytical note. Resource and Analysis Centre 'Society and Environment'.
- [23] Law of Ukraine No. 1264 "On Environmental Protection". (June 25, 1991). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
- [24] Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No. 457-IX "On the Recommendations of the Parliamentary Hearings on the topic: «Priorities of the Environmental Policy of the Verkhovna Rada of Ukraine for the Next Five Years»". (January 14, 2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text>.
- [25] Law of Ukraine No. 2697-VIII "On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030". (February 28, 2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.

Євгеній Павлович Суєтнов

кандидат юридичних наук, доцент

завідувач кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна

e-mail: evgeny-suetnov@ukr.net

ORCID 0000-0002-4094-444X

Yevhenii P. Suietnov

Ph.D. in Law, Associate Professor

Head of the Environmental Law Department

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77, Hryhorii Skovoroda Str., Kharkiv, Ukraine

e-mail: evgeny-suetnov@ukr.net

ORCID 0000-0002-4094-444X

Рекомендоване цитування: Суєтнов Є. П. Закон про відновлення природи як приклад впровадження екосистемного підходу в екологічне право Європейського Союзу. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 168. С. 113–132. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.168.325506>.

Suggested Citation: Suietnov, Ye.P. (2025). The Nature Restoration Law as an Example of Implementation of the Ecosystem Approach in Environmental Law of the European Union. *Problems of Legality*, 168, 113–132. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.168.325506>.

Статтю подано / Submitted: 23.01.2025

Доопрацьовано / Revised: 23.02.2025

Схвалено до друку / Accepted: 25.03.2025

Опубліковано / Published: 31.03.2025